

Mitul lui Iona la o relectură în romanul Ioanei Pârvulescu *Prevestirea*

*

Rereading of Iona's Myth in the Novel *Prevestirea* of Ioana Pârvulescu

Maria Patricia Bodiu

MA student, University of Oradea, Romania
Senior Lecturer Anca TOMOIOAGĂ, PhD (coord.)

DOI: 10.61215/GAMC.2025.4.02

Abstract

This scientific paper analyzes Ioana Pârvulescu's postmodern creation as a reinterpretation of the myth of Jonah (Iona). The study focuses on the universal myth of the prophet, viewed as an archetype that significantly contributes to the construction of the collective imagination. The central idea pursued in this work is that a biblical myth can acquire new literary perspectives through rewriting, while simultaneously preserving the relevance of its original structure. Furthermore, by employing postmodern interpretive tools, the paper aims to highlight the most significant aspects of myths that evolve into transcultural symbols. In addition to these considerations, the study examines the transformations a text undergoes in the effort to keep a well-known subject alive, particularly through the use of postmodern techniques. The results suggest that a postmodern approach, when combined with the original framework, leads to an authentic, distinctive, and more creative reimagining of a traditional theme – thereby demonstrating the enduring vitality of literature.

Keywords: myth, collective imaginary, transcultural symbols, metaliterature, Intertextuality, myth-criticism

Introducere

Demersul de față a pornit de la o serie de întrebări legate de actualitatea unui mit, reliefată prin prisma unei opere literare postmoderne: Care este motivul pentru care un autor postmodern alege un mit înrădăcinat deja în conștiința colectivă?, Care sunt mijloacele pe care un autor din zilele noastre le folosește pentru transpunerea unui mit în universalitate, conferindu-i posibilitatea de a se perpetua la infinit?, Mitul poate deveni un simbol transcultural, contribuind la formarea unei conștiințe colective doar prin intermediul „reciclării” literare?

Pornind de la astfel de întrebări, s-a fundamentat ipoteza acestui studiu, urmărindu-se în principal relația ce se stabilește între un simbol arhicunoscut și textul postmodern, adept al transformărilor la nivel structural, naratologic și stilistic. Așadar, analizându-se tehnicile narative inedite și efectele utilizate în

vederea evidențierii ineditului unui subiect devenit comun, lucrarea de față scoate în evidență, în urma unei analize mitocritice, posibilitățile spargerii barierelor temporale ale unui simbol arhetipal, care dobândește calitatea de a se perpetua din punct de vedere literar și cultural.

1. Conceptualizarea mitului

Northrop Frye consideră mitul ca narațiune, ordonare de cuvinte, care în faza metaforică ia forma unei povestiri ce ține personajele într-un proces de interacțiune continuă. Între povești apare o specializare la nivelul funcției sociale, ce impune ideea de afectare a uneia asupra celeilalte. Unele au o simbolistică aparte, prezentând societății aspecte definitorii din punct de vedere cultural, întrucât acestea devin sacre, diferențiindu-se de cele profane, fiind, potrivit tradiției biblice, o revelație (Frye 77-79).

Mitul dobândește o semnificație aparte în Europa abia în secolul XVIII, conturându-se în faza incipientă sub forma unei revolte împotriva adevărului, căci ilustrează un interes social specific. O întrebare ridică în acest sens semne de întrebare: poate fi văzut mitul ca dorință reprimată devreme ce multe erezii reinterpretează conceptul de „mit” ca fiind îngropat sub straturile viitoarelor creații literare. Frazer, unul dintre cercetătorii consacrați ai mitului, le tratează însă ca pe niște funcții ale unor diferite culturi, aceste povești întrețesându-se, împotrivindu-se astfel ideii de mit ca formă imaginativă autonomă (*Ibidem* 80-83).

1.1. Transculturalitatea mitului

Mitul, privit ca liant cultural și social, dobândește calitatea de simbol transcultural. Această asociere este făcută de Eliade într-unul dintre studiile sale de început. Tot Eliade este cel care subliniază ideea de „caracter ecumenic” al simbolului, fiind în sine un act al manifestării sacrale, o hierofanie (Culianu 373).

În timp ce stilul este un element caracteristic unei culturi sau grup de culturi, simbolul, prin prisma caracterului sacru, transcende toate hotarele etnice și sociale, fiind mai mult decât crearea unor legături între civilizații, devenind un semnificant al identității spirituale al acestora. Totodată, mitul, dobândind caracter simbolic, este un catalizator al imixtiunii dintre transcendent și actual, preluând elemente din realitatea propriu-zisă, pe care le ridică la rang de spiritualitate. Vorbim în această ordine de idei și de prezența unui *homo symbolicus*, un instrument al acțiunilor simbolice, care creează din orice un simbol, căci orice manifestare spirituală și orice obiect învăluit în mantra transcendentului, devine meta-empiric (*Ibidem* 375).

2. Imaginarul religios în cadrul mitului biblic, în drama soresciană și în romanul *Prevestirea* al Ioanei Pârvulescu

Imaginarul joacă un rol aparte în creația literară și în receptarea acesteia, fiind, precum H. Vèdrine atestă: o însumare de „credințe, idei, mituri, ideologii”, care alimentează indivizi și popoare (Braga 13), oferindu-le o fundație solidă de cunoștințe prin prisma cărora se pot raporta la viață, și deci, prin urmare, la literatură, care este la rândul ei o formă unică de existență.

În cadrul mitului biblic al lui Iona se conturează un imaginar religios, prelucrat atât de Marin Sorescu în drama intitulată *Iona*, cât și de Ioana Pârvulescu în romanul său *Prevestirea*. Imaginarul religios este construit prin două modalități simbolice, recunoscutibile în cadrul poveștii lui Iona: credința ca o dovadă identitară a unui popor și importanța continuității și propagării acesteia (Braga 46), cea din urmă modalitate fiind amplu evidențiată de Ioana Pârvulescu prin prisma personajelor contemporane care devin naratori și care repovestesc aceeași legendă urmașilor, oferindu-i posibilitatea de a dobândi eternitate și, deci, de a construi un imaginar religios colectiv. Iona este reprezentat în triplă ipostază, conturându-i-se în fiecare dintre opere un portret sublim, arhetipal. Iona devine un arhetip profetic, preocupat, potrivit religiei creștin-ortodoxe, de moralitatea înconjurătoare și care se folosește de trecut ca fundație pentru a proiecta și prezice evenimentele din viitor (Theodorescu 14-15). Un exemplu elocvent de interferare a trecutului în prezent, îl regăsim în romanul Ioanei Pârvulescu, în cazul rememorării copilăriei lui Iona. Copilăria profetului stă sub semnul unei retrageri în sine, o interiorizare aparte, care marchează anticipativ legătura profundă dintre acesta și Dumnezeu. Vocea lui Dumnezeu este o alinare pentru copilul Iona, care doar auzindu-și numele, cunoaște alinarea, mustrarea și încurajarea. Biblia ni-l prezintă ca pe un mare profet, având o misiune crucială de îndeplinit: propovăduirea sfârșitului lumii locuitorilor din cetatea Ninivei, fără a ne prezenta imaginea inocenței și a greutății în urma căreia Iona s-a maturizat, devenind demn de a îndeplini o misiune celestă. Aceeași perspectivă apocaliptică, având în centru omul trimis de soartă spre a vesti consecințele nefaste ale continuării desfătărilor este ilustrată în variantă postmodernă prin intermediul operei pârvulesciene. La Marin Sorescu, în schimb, Iona dobândește statutul social de pescar ghinionist, având drept unic scop prinderea peștelui cel mare, iar singurul liant pe care îl construiește cu textul biblic este meditația asupra prezenței dumnezeiescului din viața omului. Observăm, prin urmare, că mitul lui Iona devine o operă arhetipală, care, conform lui Corin Braga, conține un scenariu ce poate fi regăsit în cadrul mai multor opere, alcătuindu-se astfel un tipar general valabil pentru cât mai multe creații literare (Braga 275).

Iona sau „porumbelul”, precum însuși unchiul său Iacob ben Benjamin îi mărturisește că a stat la baza alegerii numelui său, este mai mult decât un

propovăduitor, este un ales al lui Dumnezeu pentru salvarea oamenilor. Devotamentul față de Dumnezeu și iubirea față de aproapele sunt manifestate de Iona atât prin ascultarea cuvântului divin: „Scoală-te și du-te în cetatea cea mare a Ninivei și propovăduiește acolo, căci fărădelegile lor au ajuns până în fața Mea!” (Matei 22, 29), cât și prin sacrificiu: pronunțarea dorinței de a fi aruncat în mare pentru a-i scăpa pe marinari de înec: „Luați-mă și mă aruncați în mare și ea se va potoli, căci știu bine că din pricina mea s-a pornit peste voi această vijelie.” (*Ibidem*) Atât în cazul bibliei, cât și în cazul romanului postmodern, se poate observa că datoria morală față de Dumnezeu este primordială, Iona debarasându-se de viața umană și ancorându-se în realitatea lui Dumnezeu în momentul acceptării misiunii divine de care fuge inițial: „Ca un fugar plecase din port Iona, cel căutat de atâția oameni fără să-i pese de nimeni [...] Acum voia să fie singur cu cerul, cu pământul, cu apa și cu Dumnezeu, pe care în locuri atât de aglomerate ca Ioppe, îl pierdea” (Pârvolescu 42). Dumnezeu îl ghidează pe Iona prin glas, iar momentul adresării pentru a doua oară acestuia este decisiv pentru hotărârea de a duce cuvântul dumnezeiesc mai departe. Iona face, astfel, indirect, un pact cu Dumnezeu, și anume: cel al slujirii necondiționate, ignorând realitatea, părăsind ființe dragi, toate acestea pentru a-i dovedi lui Dumnezeu ascultarea deplină.

2.1. Mitul lui Iona sub influență postmodernă

În ceea ce privește povestea lui Iona văzută prin filtrul contemporan, romanul *Prevestirea* debutează într-un mod cu totul unic încă din prolog: mărturisirea autoarei cu privire la decizia de a scrie o operă dedicată profetului psalmist se bazează pe interpretarea mitului ca formă de comunicare continuă între generații. În decursul romanului, începând cu al treilea capitol intitulat *Tata, tata!*, în cadrul căruia povestitoarea întâmplărilor prin care Iona a trecut este fiica lui, Esther, se zugrăvesc numeroase personalități ce redau mitul biblic în formă personală, mai mult sau mai puțin identică cu cea auzită de la predecesorii lor. Așadar, întregul ciclu al povestitorilor este redat sub forma unei geneze, prezentându-se în schimbul ordinii nașterii, ordinea ascultării și transmiterii mai departe a mitului: „Iona i-a povestit Estherei, Esther le-a povestit fiicei ei, Dinah, și fiicei acesteia, Hulda, Hulda - Rebecăi și fiicei acesteia, Ruth, Ruth - Ednei și fiicei ei, Dorcas [...]” (Pârvolescu 120-121). Deși povestit în principal în spectru narativ obiectiv, regăsim mici interferențe subiective ale diferiților naratori, care își exprimă sentimentele cu privire la anumite momente trăite, chiar dacă între acestea și momentul narării există o anumită distanță temporală: „Cum să-i facă așa ceva mamei lui, care abia își pierduse bărbatul? Și poate s-a gândit puțin și la mine, steaua lui, că așa putea rămâne orfană...” (*Ibidem* 57).

2.2. Etape profetice în traseul lui Iona pe mare

Plecarea pe mare este simbolică în toate cele trei opere în care Iona este protagonist. Marea este un simbol al necunoscutului, al lipsei siguranței, fiind așadar o imagine a limitei dintre viață și moarte. În egală măsură, adâncimea mării este un spațiu învăluit în mister, fiind adăpostul unor ființe monstruoase, expresii ale subconștientului, care poate fi de asemenea cotropit de suflul existenței sau inexistenței. (Chevalier, Gheerbrant 562-563) Momentul ajungerii pe corabie din romanul *Prevestirea* este semnificativ pentru o nouă închidere în sine a lui Iona, acesta nesimțind nevoia coborârii de pe corabie, ci a îmbrățișării continue a largului cu privirea. Această liniște care izvorăște din lăuntrul lui Iona, vocea, este arma pe care Dumnezeu i-a dat-o în abordarea lumii cu calm și liniștirea spiritelor zbuciumate, fapt evidențiat în roman: „Le vorbise cu vocea vocii. Își dădu seama că, fără să vrea, îi preluase adâncimea. Și abia după ce a văzut ce s-a întâmplat cu vorbele lui simple și necăutate, că nu era deloc sprinten la cuvântări [...] a înțeles că de-acum înainte asta va fi arma lui.” (Pârvolescu 78) De fapt, modul în care li se adresează marinarilor în momentul în care aceștia îl acuză pe Abiel, orbul, pentru îmbolnăvirea fenicianului este semnificativ pentru puterea pe care o dobândesc cuvintele atunci când sunt ținute cu har divin. Liniștea pe care cuvintele o oferă este contrastată de zbuciumul pe care potopul îl creează. Atât în Biblie, cât și în roman, potopul debutează cu un vânt năprasnic, iar corabia, simbol al forței și siguranței, (Chevalier, Gheerbrant 276) devine un spațiu incert, vulnerabil, evidențiind faptul că orice lucru devine nesemnificativ în lupta cu divinitatea. Potopul poate fi interpretat ca o formă de dispariție a umanității în vederea instituirii unei noi civilizații, dar și ca pe o modalitate de purificare a păcatelor (*Ibidem* 753). Această criză existențială premergătoare morții este de fapt o trezire la realitate în rândul omenirii. Corăbierii strigă fiecare dumnezeului său și aruncă sorti, pentru a identifica motivul pedepsei lor. Momentul când Iona mărturisește propriul păcat este similar cu momentul unei spovedanii, acceptându-și condiția de laș și, implicit, dovedind curaj de a-și asuma misiunea hărăzită. Tocmai de aceea, Iona le cere corăbierilor să îl arunce în mare, care ia forma unei cristelnițe folosite la botez, evidențiind nevoia de curățare sufletească. Regăsim în cadrul acestei secvențe din roman, dar și din biblie, un gest de sacrificiu suprem, odată pentru a-și cere iertare în fața lui Dumnezeu, iar pe urmă, pentru salvarea aproapelui. Acest sacrificiu făcut de Iona poate fi privit ca un echivalent al răstignirii, susținută și de culoarea roșie pe care cerul o ia. În Biblie, dar și în drama lui Marin Sorescu, Iona este silit să stea timp de trei zile în burta Leviatanului, balaurul apocalipsei, monstrul dezordinii primordiale pe care e bine să nu îl trezești (*Ibidem* 520).

2.3. Comunicarea cu transcendentul

Iona din proza soresciană descoperă *logosul* ca formă de supraviețuire în momentul întâlnirii cu întunericul profund din interiorul peștelui. Cel din proza pârvulesciană crede că a intrat pe tărâmul morților, fiind îngropat de viu, iar singura modalitate de luptă împotriva singurătății morții fiindu-i gândul la Dumnezeu: „Cum să te simți singur când Dumnezeu e lângă tine, oricât de neînsemnat ai fi, darămite când te-a ales să-i vezi vocea?” (Pârvulescu 123). În drama lui Sorescu, Iona nu mai are speranța înălțării, conștientizând faptul că omului îi este predestinat sfârșitul și că soarta uneltește în defavoarea lui. O legătură pe care o regăsim cu romanul este rememorarea clipelor caracteristice copilăriei și a momentelor fericite oferite de viață. Soluția finală pe care acesta o găsește în dramă este spintecarea propriei burți ca pe o formă de eliberare de propriul sine încarcerat într-o existență precară, lipsită de spiritual. În cazul lui Iona din Biblie și din roman observăm un puternic sentiment de regret față de greșelile făcute. În roman identificăm fragilitatea umană prin plânsul profund, la aceasta adăugându-se sentimentul resemnării în fața sorții. Deasupra acestor sentimente de deznădejde sălășluiește, însă, rugăciunea, care îi dă protagonistului sentimentul unei greutăți viscerale: „Trupul îi devenise atât de greu, de parcă de el s-ar fi agățat Dumnezeu însuși ținând în mână întreaga lume” (Pârvulescu 125). Rugăciunea lui Iona ia forma unui psalm, în care ființa îi aduce inițial mustrări lui Dumnezeu cu privire la ajutorul acordat: „De ce nu vii la mine când te strig din rădăcinile ființei mele înfipite în beznă ca-n pământul moale și bun?” (*Ibidem* 126), ulterior își cere iertare pentru faptele săvârșite și recunoaște, totodată, puterea nestăvilită a lui Dumnezeu: „Poți să ierți? Mă ierți? Poți totul.” (*Ibidem* 127), iar în final îi cere ajutor în vederea protejării propriei vieți: „Îmi putrezesc sufletele acum, înaintea trupului, nu îngădui asta, Doamne!” (*Ibidem*), „Scoate-mă din pânțelele negru. Afară, unde ochii au văz, și e zi, și cer albastru, și soare.” (*Ibidem* 128). În comparație cu rugăciunea lui Iona din roman, cea din Biblie este înălțătoare, ridicându-l pe Dumnezeu pe pedestal pentru ajutorul și prezența Sa: „Strigat-am către Domnul în strâmtorarea mea, și El m-a auzit; din pânțelele locuinței morților către El am strigat, și El a luat aminte la glasul meu!”, „Dar eu Îți voi aduce Ție jertfe cu glas de laudă și toate făgăduințele mele le voi împlini, căci mântuirea vine de la Domnul!” (Matei 22, 29) Rugăciunile, în ambele situații sunt ascultate, iar în cazul celei din roman, rugăciunea este potențată de cea a mamei, care este definitorie pentru milostivirea lui Dumnezeu în salvarea lui Iona. La polul opus, Iona din drama cu același nume nu este salvat decât prin propria moarte oferită drept sacrificiu, iar acest lucru poate fi explicat prin simplul fapt că acesta, în afara faptului că își exprimă anumite gânduri cu privire la dumnezeire și la raportul om-divinitate, nu își însușește pe deplin sarcina creștină a căutării iertării prin închinăciune. Omul portretizat de Marin Sorescu este mai degrabă filozof decât rațional, adresându-și întrebări cu

privire la propria condiție în schimbul descoperirii unor răspunsuri, fapt susținut de însăși Ioana Pârvulescu, care nu își motivează scrierea romanului pe fundalul inspirațional sorescian, prin simplul fapt că personajul creat de aceasta nu folosește monologul ca sursă comunicativă și nu introspectează profund, ci trăiește ceea ce simte și viceversa (Pârvulescu 23.05.2020). În cazul lui, eliberarea se va face pe calea ușoară, dovedind incapacitatea de a lupta cu greutățile și de a-și recunoaște vina în vederea eliberării fizice și sufletești.

Iona din romanul Ioanei Pârvulescu este văzut ca un profet trimis de Dumnezeu spre a-I oficializa a doua venire în lume, iar acest lucru este pus în evidență de personaje precum Abiel și Elișa, care vorbesc despre puterile deosebite ale lui Iona, puteri care reușesc să nască sămânța credinței în interiorul acestora: „[...] să știi că am început și eu să cred în Dumnezeu” (Pârvulescu 144). Scena intrării în Ninive și propovăduirea distrugerii cetății în patruzeci de zile este cea care pune în mișcare un popor întreg, oamenii ajungând să cunoască mânia lui Dumnezeu prin cuvânt. Îndrumarea lui Iona este de fapt a lui Dumnezeu care cheamă spre curățare trupească și sufletească: „Spălați-vă și curățați-vă! Îmbrăcați-vă în sac, acoperiți-vă capul și plecați-vă privirile! [...] Dumnezeul dreptății veghează! Vai de cel rău, căci va culege ce a semănat, necruțare, durere, întuneric, plânset și scrâșnirea dinților” (Pârvulescu 267). Cea de-a doua chemare a lui Iona este mult mai aspră și scoate în evidență greșelile repetate ale poporului ca dovadă a neascultării: „Vai ș-amar și rușine! Vai de pruncii abia născuți! [...] Din gândurile voastre a ieșit numai rău, și ca iarba cosită gândurile vi se vor usca, și oasele și inimile și limbile vi se vor măcina[...]” (Pârvulescu 275). În ziua sortită împlinirii profeției, Iona, văzând sfârșitul sub ochii lui, îi cere lui Dumnezeu alinarea prin moarte, însă nedobândind-o, speră la un nou început cu ființa iubită: Sargina. Sargina ia forma monstrului de la început, doar că de data aceasta, monstrul va fi cel care va sălășlui în interiorul lui Iona, iar singura lui obsesie la finalul misiunii va fi reconstrucția lumii cu întruchiparea iubirii ideale, aspect pe care nu îl regăsim în cadrul mitului biblic. Dumnezeu însă, în ziua sorocului îi ia acesta unica putere: graiul, nepărăsindu-l și făcându-și simțită prezența în viața lui prin protecție: nașterea unui vrej drept umbră. Luminile și umbrele au un rol aparte în proza Ioanei Pârvulescu, lumina fiind calea, drumul de ieșire din întuneric, în timp ce acesta din urmă este simbol al solitudinii și lipsei de orientare spirituală. Prezența ființei iubite pe care o cere Iona lui Dumnezeu este înlocuită cu cea a viermilor, simbol al vieții care renaște din propria dezintegrare (Chevalier, Gheerbrant 1011). Dumnezeu îi oferă lui Iona o lecție deosebită de vizualizare a iubirii sale eterne. Cetatea rămâne intactă, însă frunzele vrejului ce-i stau drept umbră lui Iona sunt mâncate de viermi, conducând la sfârșitul iminent al plantei. Iona își manifestă părerea de rău și frustrarea cu privire la efemeritatea singurului lucru ce îi oferea libertatea de retragere din realitatea sumbră a trăirii unei vieți

singurate: umbra verde, iar Dumnezeu, asemeni unui mentor desăvârșit, îi explică motivul milei prin prisma creatorului care nu poate pune capăt creației, întrucât este parte din el.

Iona este privit, așadar, ca un mic creator, ajutând prin harul cuvântului să îl clădească pe Dumnezeu în sufletele oamenilor: „Viața învinsese, Dumnezeu învinsese, Iona pierduse, își irosise cuvintele, dar femeile astea îi repetau că, dimpotrivă, prin ele, prin cuvintele lui neîmplinite, îi salvase pe toți.” (Pârvulescu 312). Povestea rămâne deschisă, oferind cititorului, după redirecționarea acestuia spre realitatea contemporană a anului 2020, posibilitatea de a transmite mitul mai departe, din generație în generație. Finalul este unul postmodern în totalitate, infiltrând în micile povestiri ce sunt reprezentate sub forma unor jurnale din diferite colțuri ale lumii, povestea profetului ca mit etern și influență în construcția altor creații, ale căror creatori duc mai departe profetia, devenind mici versiuni ale acestuia. Mitul lui Iona prinde, așadar, viață prin pictură, literatură, știri actuale ce au în comun evenimente similare ca cele din povestea biblică și experiențe ale unor persoane cu privire la viețile anterioare. Lumea este un mit în evoluție, iar omul este instrumentul cu care se făurește mitologia și fără de care nu s-ar putea contura imaginarul.

Bibliografie și webografie

- Braga, Corin. *De la arhetip la anarhetip*. Iași: Editura Polirom, 2006.
- Braga, Corin. *Imaginar literar*. Vol. I. Iași: Editura Polirom, 2020.
- Chevalier, Jean; Gheerbrant, Alain. *Dicționar de simboluri*. Iași: Editura Polirom, 2009.
- Culianu, Ioan Petru. *Studii românești I. Fantasmele nihilismului. Secretul doctorului Eliade*. Iași: Editura Polirom, 2024.
- Frye, Northrop. *Marele cod. Biblia și literatura*. București: Editura Spandugino, 2024.
- Ioana Pârvulescu, *[Adevărul] Scriitoarea Ioana Pârvulescu: „Azi Iona ar fi un cercetător, poet, pictor sau muzician”*. <https://adevarul.ro/amp/stil-de-viata/cultura/interviu-scriitoarea-ioana-parvulescu-azi-iona-2024402.html>, accesat la data de 22.05.2025.
- Pârvulescu, Ioana. *Prevestirea*. București: Editura Humanitas, 2020.
- Teodorescu, Radu. *Arhetipuri duhovnicești în creștinismul ortodox*, Cugir: f.e., 2018, disponibil pe https://www.academia.edu/35631599/ARHETIPURI_DUHOVNICE%C8%98TI_%C3%8EN_CRE%C8%98TINI_SMUL_ORTODOX, accesat la 22.05.2025.
- *** <https://www.bibliaortodoxa.ro/carte.php?id=40&cap=1>, *Iona*, capitolul I, accesat la data de 22.05.2025.
- *** <https://www.bibliaortodoxa.ro/carte.php?id=40&cap=1>, *Iona*, capitolul II, accesat la data de 22.05.2025.